

FÖLDBIRTOKPOLITIKAI INTÉZKEDÉSEK AZ ELMULT HÁROM ÉVTIZEDBEN ÉS SZAKMAI VONATKOZÁSAI FEJÉR MEGYÉBEN

Huszár István
Fejér Megyei Földhivatal

Bevezető

Hozzáértő szakmai elemzők a földbirtok politikával kapcsolatban jellemző időszakként általában az elmúlt 50 évet, vagy a rendszerváltás óta eltelt 10-12 évet, esetleg egy-egy kiemelkedő időpontot /1945, 1967, 1989-90, stb./ szokták alkalmazni.

Feltehető a kérdés, hogy akkor miért az elmúlt három évtizedet választottam. Mentségemre az alábbi szubjektív és objektív okok hozhatók fel:

- ◆ Nem tartom magam hozzáértő szakmai elemzőnek, csak egy visszaemlékező szakembernek .
- ◆ Személyes /résztvevői/ szakmai tapasztalataim az elmúlt három évtizedre terjednek ki, mivel 33 éve tevékenykedem a földügyi szakigazgatásban.

A földbirtokpolitika fogalma, eszközszerkezete.

Definíció

- ◆ Földbirtok politikán azok elvek és intézkedések összességét értjük, amelyek a föld birtoklásával összefüggő politikai és gazdasági erőviszonyokat szabályozzák.
- ◆ Másként fogalmazva az államhatalom beavatkozása a föld tulajdonlási,használati és birtokszerkezeti viszonyaiba.

Eszközszerkezete

- ◆ Leghatékonyabb eszköze a földreform és a földrendezés.
- ◆ De ide kell érteni a gazdasági egységek közötti és gazdaságon belüli területrendezést is.

1. Előzmények

A magunk mögött hagyott XX. századról elmondható, hogy bővelkedett olyan földbirtok politikai intézkedésekben és eseményekben, amelyek a földdel kapcsolatos tulajdoni, használati viszonyokat és birtokszerkezetet az egész országot érintően alapvetően megváltoztatták.

Jelentősebb előzmények és főbb jellemzőik :

- ◆ Az 1920-as "Nagyatádi" féle földreform.
Végrehajtása az 1920. évi XXXVI. tv. alapján történt.
Országosan 1150 000 kh. földet vettek igénybe és mintegy 220 000 fő juttatottat érintett.

◆ Az 1945-ös földreform.

Elrendeléséről az 1945.évi VI. tv. gondoskodott, de törvényerőre a 600/1945.M.E. rendelettel lett.

Az országosan igénybevett terület 3 258 000 kh (1873 000 ha)

Ajuttatottak száma 642 342 fő. Az egy személy részére juttatott átlagos terület 5,1 kh (2,9 ha) /Szabó B.1985./

◆ A magyar mezőgazdaság "szocialista átszervezése" /1950-56, 1958-1967/ TSZCS-k, ÁG-k, TSZ-ek létrehozása.

- Általános tagosítások 1950-0956. 18.075/1951.FM.sz.rendelet.
- Földrendezések megkezdése 1957-től.
Elnöki Tanács 1956.évi 15.sz. törvényerejű rendelete.
- Földrendezések folytatása, önkéntes földcserék előtérbe helyezése. A mezőgazdasági nagyüzemi táblák kialakításáról szóló 1959.évi 24.számú tvr.
- A mezőgazdaság szovjet mintájú erőszakos kollektivizálása 1959-62., majd fokozatos eltérés a szovjet agrár modelltől 1962-67.

2. A földtulajdon és földhasználat továbbfejlesztése 1967-től. A '70-'80-as évek történései.

2.1 A termelőszövetkezeti és személyi tulajdon létrehozása 1967-től.

A mezőgazdaság radikális – nagyüzemi túlsúlyú – átalakítása, a szövetkezeti gazdálkodás biztonságához fűződő alapvető politikai és gazdasági érdekek a '60-as évek végére lehetővé, egyben szükségessé is tették a nagyüzemi földtulajdon és földhasználat továbbfejlesztését. Ezt alapozta meg az 1967.évi IV.törvény és végrehajtási rendeletei /35/1967.XII./ Korm. és a 7/1967. /X.24./ MÉM.sz. rendelet/.

A szabályozás fontosabb rendelkezései:

◆ A szövetkezeti földtulajdon létrehozása, megerősítése. Ezzel a termelőszövetkezetek gazdasági önállóságának megalapozása.

Eszközei:

- kívülállóknak földjeinek megváltása,
- földfelajánlások elfogadása,
- külterületi és zártkerti ingatlanok ingyenes átengedése termelőszövetkezeti tulajdonba,
- polgári jog szerinti termelőszövetkezeti tulajdon megszerzése.

- ◆ A személyi tulajdon, mint új tulajdon forma létrehozása,

Személyi tulajdonba kerültek az állampolgárok:

- község /város/ belterületén lévő földjei, legfeljebb 6000 m²-ig.
- a zártkertben lévő szőlő és gyümölcsös, valamint a szőlő- és gyümölcs-termelésre kijelölt zártkerti terület 3000 m²-ig, továbbá az egyéb zártkerti terület legfeljebb 6000 m²-ig.
- A mérték megállapítása szempontjából az azonos tulajdonosnak a belterületi és zártkerti földterületét össze kellett számítani.
- A termelőszövetkezet tagjának a személyi földhasználata a háztáji földön valósult meg, melybe beszámít a belterületi, vagy zártkerti mezőgazdasági hasznosítású földterülete is.

2.2. Zártkert rendezés, új zártkert kijelölések 1967-1972.

- ◆ Felülvizsgálat, rendez és kijelölés megyei adatai.
A szövetkezeti és személyi tulajdon kialakításával, a zártkertek felülvizsgálatával és rendezésével kapcsolatos szakmai munkák zömét az ÁFTH megyei felügyelőségeiből létrehozott megyei és járási földhivatalok végezték.

Fejér megyében 1968. és 1972. között 80 településen, 5515 ha zártkert felülvizsgálatára és rendezésére /művelési ág változás, bemérés, személyi tulajdon mértéket meghaladó területek leválasztása, stb./, valamint 2435 ha új zártkert kijelölésére került sor.

Az egy településen belül létrejött zártkerti összterület nagysága 10 ha és 547 ha között változott. Átlagos parcella méret 2500-3000 m².

- ◆ Kertparcellázások

A '70-es évek közepétől zártkert kialakítás ürügyén megyénkben elterjedté vált – főként a városok környékén – a személyi tulajdonú kertparcellázás.

A '80-as évek végéig 1161 ha-on létesült ún. "hobby-kert", átlagosan 1000 m²-es parcella nagysággal. A földprivatizációval a folyamat lezárult.

2.3 Földrendezések, földcserek, a nagyüzemi táblák kedvezőbb kialakításának folyamata 1976-tól

Az évtizedek során a földrendezés és az "önkéntes földcsere" tartalma, feladatköre sem mindig ugyanazt jelentette, mint korábban. A '70-es évek közepétől a nagyüzemi táblák kedvezőbb kialakítására, az üzemek közötti és az üzemen belüli rendezésekre – üzemek közötti földcsere, üzemen belüli táblásítás, tömbösítés, úthálózat kialakítás, vízrendezési és melioráció – helyeződött a hangsúly. A jogi alapokat a földrendezésről szóló 1976 évi 23. számú tvr és a végrehajtására kiadott 29/1976 (IX.2.) MÉM számú rendelet teremtette meg.

Megyénkben 1970. és '89. között 60 mezőgazdasági szövetkezetet és 8 állami gazdaságot érintett valamilyen mértékű területrendezés.

Ezek szakmai munkáit nagyjából az AGROBER és néhány egyéb mezőgazdasági tervező, kisebb részben pedig a geodéziai vállalatok /BGTV, PGTV/ végezték.

2.4. A földbirtokpolitika megvalósulását támogató főbb szakmai programok.

- ◆ Az új ingatlan-nyilvántartás szerkesztése /1973-1980./.

A szerkesztés fő célja a kialakult új tulajdoni struktúrához igazodó, az addig külön-külön vezetett állami földnyilvántartás és telekkönyv összevonásával új, egységes, korszerű ingatlan-nyilvántartási rendszer kialakítása és folyamatos vezetése. A jogi alapokat az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1972. évi 31.számú törvényerejű rendelet képezte.

A munkát a földhivatalok végezték. A 7 éves program megyénkben az előírt határidőn belül, 1980. novemberében fejeződött be. Ekkorra minden településen elkészültek és forgalomba adásra kerültek az új munkarészek.

- ◆ Az átalakult birtokviszonyokat tükröző új térképi alapok létrehozása, az EOTR program.

A földmérés és térképészet, ezen belül a térképellátás, egységes szakmai követelményrendszerét a földmérési és térképészeti tevékenységről szóló 12/1969. /III.11./ Korm. számú. rendelet teremtette meg. Bevezette az új Egységes Országos Vetületet /EOV/ és meghatározta az új Egységes Országos Térképrendszer /EOTR/ készítés főbb szabályait /méretarány, szelvényezés, tartalom, stb./

Megalkotóinak alaposágát és nagyfokú szakmai hozzáértését bizonyítja, hogy kisebb módosításokkal közel négy évtizeden át /1996-ig/ szolgált szakmánk jogi alapjául.

- ◆ Az EOTR program

Az ország első EOTR térképeit 1971-73. évben – kísérleti munkaként / a Fejér Megyei Földhivatal Sárszentmihály és Sárkeszi községekben készítette el. Ezzel kezdetét vette az EOTR program, amelynek a célkitűzése az ország egészének EOTR-ben való újfelmérése /átalakítása/. A korábbi térképkészítési programokhoz hasonlóan azonban ez sem fejeződött be. A '80-as évek végére a készítés üteme lelassult, majd a rendszerváltást követően eredeti formájában a program abbamaradt.

Az elkészült térképek azonban jelenleg is funkcionálnak, illetve egy részük a '90-es évek közepén megkezdődött Nemzeti Kataszteri Program digitális térképkészítéseiben /DAT/ hasznosulnak.

- ◆ Az adott időszak nagy méretarányú alaptérkép készítéseinek megyei adatai:

- Térképfelújítások az ingatlan-nyilvántartás szerkesztés térképi alapjaihoz 1970-75.
 - 22 település belterülete, 4877 ha –t érintően
 - 10 település külterülete, 27 628 ha-t érintően
- EOTR újfelmérések 1971-1989
 - 89 település belterülete, 28 604 ha-t érintően, amely az összes belterület 84 %-a
- A térképkészítések jelentős részét a geodéziai vállalatok /elsősorban BGTV/, kisebb részét, valamint a teljes átvételi vizsgálatot és forgalomba adást a földhivatal végezte.

2.5. A megye tulajdoni használati viszonyainak alakulása a '80-as évek végén.

A felsorolt földbirtokpolitikai intézkedések hatására a '80-as évek végére Fejér megyében is meghatározóvá vált az állami és szövetkezeti tulajdon és használat, amely a mezőgazdaságilag művelt területek 93,4 %-át foglalta magába. A magán tulajdon aránya 2,9 %-ra zsugorodott.

3. A rendszerváltást követő földprivatizáció, Magyarország egyik legnagyobb földreformja.

Az elmúlt 50 év során elszenvedett sérelmek orvoslásának igénye a rendszerváltással – annak szerves részeként – erősödött fel robbanásszerűen. A megvalósítás lehetséges változatai – reprivatizáció, teljes, vagy részleges kárpótlás stb. – rendkívül éles vitákat és véleménykülönbségeket eredményezett a politikai pártok között, de a társadalom szélesebb körében is.

Az 1990. évi választásokat követően óriási volt az elvárás nemcsak belföldön, hanem a külföldi magyarság részéről is, hogy a hatalomra került új kormány-koalíció hogyan oldja meg a sérelmek orvoslását.

A reparáció (sérelem orvoslás) földdel kapcsolatos intézkedéseit és azok megvalósítását nevezzük **földkárpótlásnak** és **részarány földtulajdon kiadásának**, összefoglaló néven **földprivatizációnak**.

3.1. A földkárpótlás törvényi szabályozása és megvalósítása

- ◆ A választások utáni első földtörvény tervezet kidolgozása

A már előzőekben is említett igen éles viták és nézetkülönbségek közepette a kormánykoalíció 1990. július 22-én vetette papírra a termőföld tulajdon rendezéséről szóló első földtörvény tervezetét, amelynek a lényege

- Az érintettek kérelem alapján kapnak vissza termőföld tulajdonukat
- Mindazon természetes személyeket érintenél, akiknek a termőföld tulajdonát 1947. december 31-e után különböző jogcímenek elvonták, illetve ezek örököseit.

A törvénytervezetet amelyben a Kisgazdapárt által képviselt és politikai szlogenné vált "Vissza a '47-hez" reprivatizációs koncepció dominált, 1990. szeptember 13-án a Kormány elfogadta.

Az azonnal fellángolt viták és támadások kivédésére azonban az Alkotmánybíróságtól előzetes normakontrollt kért.

Az Alkotmánybíróság 1990. október 2-án kihirdetett határozatában a törvénytervezetet alkotmányellenesnek minősítette.

◆ .Az úgynevezett I. Kárpótlási törvény megszületése és elfogadása.

A Kormánykoalíció december közepére új törvény-tervezetet dolgozott ki és terjesztett be .Az Országgyűlés heves vitát követően módosításokkal 1991. április 24-én 189 egyetértő, 108 elutasító szavazattal, 11 tartózkodás mellett elfogadta az állampolgárok tulajdonában igazságtalanul okozott károk részleges kárpótlásáról szóló 1991. évi XXV. törvényt.

Az Országgyűlés tehát a reprivatizáció elvetésével az okozott károk részleges kárpótlásáról döntött és a kárpótlás módjaként a kárpótlás jegyben való orvoslást jelölte meg.

A kárpótlásra jogosultak körét, a végrehajtás szabályait még további (II., III., IV. Kptv, földrendező és földkiadó bizottságokat létrehozó, kárpótlási jegy elhasználását, árverések feltételeit szabályozó stb.) később meghozott törvények és egyéb jogszabályok egészítették ki.

◆ A földkárpótlás megvalósítása, jellemző adatai:

○ Jóváhagyott földalapok:

- I. Földalap: 128 023 ha, 2 752 625 Ak
- II. Földalap: 62 37 ha 101 805 Ak

- Megtartott árverések száma : 987 ,
- Árveréseken elkelt: 115 836 ha 2 762 752 Ak
- Tulajdont szerzett: 22 151 fő, felhasznált kp.jegy: 1569 Mft.
- Kítűzött és átadott földrészlet: 32 029 db, 115 836 ha
- Átlagos földrészlet nagyság: 3.6 ha

A földkárpótlás a megyében lényegében 1998 közepére befejeződött, a jóváhagyott földalap 99.7 %-a árverésre került (a 0.2 % per alatt lévő terület).

3.2 A részarány földtulajdon nevesítése és kiadása

A földprivatizáció másik, a földkárpótlással közel azonos nagyságrendet képviselő részét a termelőszövetkezeti részarány tulajdon nevesítése és kiadása képezte. Jogi alapjait az új szövetkezeti törvény (1992. évi I. tv.) és a végrehajtásához kapcsolódó, átmeneti szabályokat tartalmazó 1992. évi II. tv. fogalmazta meg.

- ◆ A részarány tulajdon kiadás jellemző adatai:
 - Jóváhagyott földalap: 127 586 ha, 2 962 754 Ak
 - Részarány tulajdonos: 81 879 fő
 - Kiadott földalap (1991. 12.31.) 127 415 ha, 2 962 754 Ak, 99.9 %.
 - At ingatlan nyilvántartásba bejegyezve: .) 127 415 ha, 2 962 754 Ak,

Amint a számadatok mutatják megyénkben a részarány tulajdon kiadása is befejezettnek tekinthető (készlet 99.9 %-os)

Összegezve megállapítható, hogy a földkérdés és részarány tulajdon kiadás megvalósítása az Ország eddigi egyik legnagyobb földreformját jelentette. Törvényi szabályozásaiban a reparáció ((sérelem orvoslás) politikai kompromisszumai dominálnak Birtok kialakítási előírásai, lehetőségei nélkülözik a birtokrendezés szinte valamennyi fontos szakmai szabályát. A földalap képzés, a többszöri árverés, a licitálás sajátosságai következtében a megyében, de országosan is olyan elaprózódott és szétszórtan elhelyezkedő birtokszerkezet alakult ki, amelyen **többségében ésszerű, hatékony mezőgazdasági termelés nem valósítható meg**. Mindezek alapján egyet lehet érteni azokkal a politikai és szakmai körökkel, akik **a megoldást** egy jól megalapozott **általános birtokrendezésben látják**.

4. A közelmúlt és a jelen eseményei

A földprivatizációt követő általános birtokrendezés szükségessége már a termőföldről szóló 1994 évi LV. Törvénybe meg lett fogalmazva. Tervezet szinten szakemberek összeállításában birtokrendezési koncepció került kidolgozásra több verzióban. 1994-ben TAMA projekt néven birtokrendezési kísérlet indult négy megyében. Mindezek jó alapot szolgálhattak volna egy birtokrendezési törvénytervezet elkészítéséhez, ez azonban eddig nem valósult meg.

A földprivatizáció következtében előállt .tulajdoni, használati, birtokszerkezeti stb. problémák megoldására az egymást váltó kormányok lényegében egyike sem adott jelentős eredményt hozó választ.

Az ez évben megjelent Nemzeti földalapról szóló 2001 évi CXVI. törvény sem tekinthető ilyennek, hiszen a kialakult problémakör megoldására önmagában nem alkalmas.